

НАУКОВА ТВОРЧИСТЬ СТУДЕНТА ЯК ШЛЯХ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається роль індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) та науково-дослідної роботи студентів (НДРС) у формуванні креативного мислення та національно та соціально орієнтованої особистості студента, як передумови розвитку вищої освіти, та суспільства в цілому.

Актуальність дослідження. Глобальні трансформації, що відбулися протягом двох останніх десятиліть в світі, в житті людства в цілому, не могли не торкнутися системи вищої освіти. Вже зараз процес інтелектуального розвитку суспільства є необхідною умовою економічних досягнень держави, а тому проблема якісного вдосконалення освіти постає особливо актуальною. Вже зрозуміло, що система освіти, яка існує, і яка заснована на передачі знання, не задовольняє інтересам розвитку суспільства.

Сьогодні кризу вищої освіти, зокрема й університетської, більшість дослідників пов'язують з надмірною спеціалізацією ("професіоналізацією") цієї освіти та утилітарним ставленням до неї. Проблема реформування університетської освіти вже не освітянська проблема, адже вона набула вже важливого соціального, а то й загальнофілософського значення. Тобто науковий пошук шляхів розв'язання цієї проблеми стає невіддільним від теоретичних та прикладних досліджень в руслі тенденцій постіндустріального розвитку, економіки знань, які змінюють парадигму освіти.

Загальний стан дослідження проблеми. Так роль вищої освіти у ХХІ ст., місії сучасної університетської освіти розглядаються в працях теоретиків постіндустріального суспільства Д. Белла, М. Гайдегера, П. Друкера, В. Іноземцева, М. Кастельса, Х. Ортега-і-Гассета, М. Портера, Е. Тоффлера, К. Ясперса інш; різні аспекти висвітлені в роботах фундаторів теорії людського капіталу Т. Шульца., Г. Беккера, М. Блауга, питання побудови інноваційної моделі розвитку С. Вовканича, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Долішнього, С. Злупка, О. Лапка, А. Чухна, В. Семиноженка, Б. Маліцького інш.; розвиток вищої освіти в працях В. Андрущенко, І. Дідика, О. Грішної, Б. Данилишина, М. Долішнього, М. Дробнохода, М. Згуровського, С. Злупка, І. Каленюка, Р. Кігеля, П. Кононенка, К. Корсака, О. Кратта, В. Кременя, В. Куценко, М. Ніколаєнка, В. Новікової, Т. Оболенської, А. Погрібного, Л. Семів, О. Сидоренка інш.

Загальна постановка проблеми. На нашу думку, національна інноваційна система може формуватися і розвиватися лише спеціалістами, які мають здатність до постійного оновлення і нагромадження знань. Формування такої якості в майбутніх спеціалістів можливе лише за умови, коли студенти під керівництвом викладача – дослідника співпрацюють над певною науковою проблемою. Напрацювання студентом власних прийомів здобуття нових знань, певних наукових вмій, оволодіння технологіями пошуку нової інформації тощо є основою його відповідності як спеціаліста тим вимогам, що впливають з концепції економіки знань.

Стан розвитку проблеми. Проте, сьогодні, студентській науково-дослідній роботі приділяється не достатньо уваги, так окремі аспекти розглядалися у роботах А. Алексюк, Н. Дем'яненко, І. Зязюн, В. Майбороди, у дисертації Н. Пузирьової, та монографії О. Микитюка, яка присвячена розвитку і становленню наукової роботи у вищих педагогічних закладах освіти.

Постановка мети дослідження. Метою дослідження є аналіз трансформаційних процесів вищої освіти, на основі гуманізації (гуманітаризації), фундаменталізації та індивідуалізації. Попередній аналіз ми здійснили у міжнародних та всеукраїнських конференціях та публікаціях [1; 2]

Постановка завдання статті. Завданням статті є розглянути роль індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) та науково-дослідної роботи студентів (НДРС) у

формуванні креативного мислення та національно та соціально орієнтованої особистості студента, як передумови розвитку вищої освіти, та суспільства в цілому.

Виклад основних положень дослідження. Сьогодні, на нашу думку, потрібні поступові зміни в освітній системі з метою переходу до навчання методам мислення та способам діяльності. На початку XXI століття пріоритетними стають цінності виживання людства. Адже суспільству потрібні люди з широкою культурою та гнучким мисленням, що своєю діяльністю сприяють збереженню життя, культури і природи. Таким чином, сенс перетворень – формування людини, яка володіє не тільки певним рівнем знань та вмінь, але, в першу чергу, інтелектуального розвитку, під яким ми розуміємо наявність креативного мислення.

Процес формування у студентів креативного мислення є головною метою реформування української системи вищої освіти на засадах Болонської конвенції. Саме вимоги Болонського процесу ставлять перед нами завдання з реалізації таких основних цілей: 1) прийняття системи легкозрозумілих і адекватних ступенів підготовки фахівців; 2) запровадження системи кредитів - кредитно-накопичувальної системи (ECTS) або інших сумісних з нею систем, що здатні забезпечити як диференційно-розрізнявальну, так і накопичувальну функцію; 3) сприяти мобільності як студентів так і викладачів через забезпечення високих стандартів вищої освіти так і крізного навчання протягом усього життя та підвищення кваліфікації та конкурентноздатності підготовлених фахівців.

Сьогодні методологією процесу навчання та, відповідно, оцінювання знань студента, визначена його переорієнтація з суто лекційно-інформативної на **індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану** форму.

Сучасний стан **інформаційного забезпечення** суть лекцій звів до **консультативно-оглядового означення проблеми й аналізу можливих напрямків її вирішення**. Усі світові та запропоновані останнім часом національні стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу роботу студента. На цьому принципі базуються і новітні, включно інформаційні, технології навчання. Тому студент у цьому процесі повинен виступати не як об'єкт викладацького впливу – накачування знаннями, а як активний рівноправний суб'єкт творчого процесу оволодіння необхідними йому знаннями – замовник та споживач освітянських послуг чи то держави, чи приватних навчальних закладів. Сьогодні студент повинен мати уявлення про вимоги, які буде пред'являти йому обрана професія у особі роботодавця та рівня професійного (кар'єрного) зростання. Саме студент, крім базових дисциплін за фахом та держстандартом, та спеціалізації освітянського закладу – вузу, повинен обирати додаткові (за обранням студента) дисципліни чи факультативи які він вважає необхідними для своєї подальшої практичної діяльності. *Проте чи готові сьогодні до цього наші студенти?*

За свідченням різних моніторингів успішності навчання, найчастіше причиною неуспішності студента у сучасних умовах виступає соціально-економічне, політичне, психологічне та побутове перевантаження та його невміння організувати свою навчальну діяльність поряд із соціальною та побутовою зайнятістю. Тому найважливішим завданням у діяльності педагога є допомога студенту в організації навчальної та й інших видів діяльності, чітке розмежування тих видів навчальних робіт, що виконуються в аудиторії та позааудиторний час. Пошук практичної реалізації такого принципу навчання привів нас до ідеї можливого використання в навчальному процесі індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) та самостійна науково-дослідна робота студента (НДРС).

На нашу думку, одним з важливим завдання трансформацій в системі освіти є формування у молодих людей цілісного бачення світу за рахунок інтеграції знань різних наук. Це важливо, оскільки від спеціалістів вимагається усвідомлення наслідків науково-технічного розвитку. А це, в свою чергу, можливо тільки на підставі вивчення основ гуманітарних наук і залучення студентів технічних вузів до НДР з таких дисциплін, як історія, філософія, культурологія, соціологія, право, політологія [3].

Розглянемо можливості застосування у навчальному процесі технічного навчального закладу індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) та самостійної науково-дослідної роботи (НДРС) за соціально-гуманітарним напрямком [4].

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницької чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом із складанням підсумкового іспиту чи заліку з вивченої навчальної дисципліни.

Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Змістом ІНДЗ – є завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих в процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Наведемо орієнтовну **структуру** ІНДЗ: 1) вступ (зазначається тема, мета та завдання роботи і основні її положення); 2) теоретичне обґрунтування (виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання); 3) методи (при виконанні практичних, розрахункових, моделюючих робіт); 4) основні результати роботи та їх обговорення (подаються статичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз тощо); 5) висновки; 6) список літератури.

Порядок подання та захисту ІНДЗ: звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді скріпленого (зшитого) зошита (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням всіх позицій змісту завдання (за обсягом до 10 арк.); ІНДЗ подається викладачу, який читає лекційний курс з даної дисципліни та приймає екзамен або залік, не пізніше ніж за 2 тижні до екзамену чи заліку; оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (практичному, семінарському, колоквіумі і т.п.) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу (до 6-7 хвилин); оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом екзаменаційної оцінки (заліку) і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Питома вага ІНДЗ у загальній оцінці з дисципліни, залежно від складності та змісту завдання, може становити від 30% до 50%.

Другим та й вищим рівнем самостійної роботи студентів є науково-дослідницька робота студентів (НДРС). Головною перевагою НДРС є те, що вона дозволяє ліквідувати розрив між навчальним, науковим та виховним процесами в навчальному закладі. Для того, що випускник вузу опинився в більш вигідних умовах в конкурентній боротьбі спеціалістів, дуже важливим виявляється раннє залучення студентів до науково-дослідницької роботи (НДРС). Участь в НДРС дозволяє студентам відмовитись від механічного заучення формул та теорем за рахунок використання їх в практичній діяльності.

Але що ж повинна собою являти НДРС? Здається, що не всі викладачі вузів розуміють цілі та завдання НДРС, а також механізми та форми її впровадження. В результаті щорічні наукові конференції студентів, які повинні наочно демонструвати результати НДРС, зводяться, принаймні в секціях гуманітарних дисциплін, до прочитання студентами з трибуни основних положень тієї чи іншої наукової журнальної статті (оформленої як самостійна дослідницька робота), в змісті якої вони практично так само мало розуміються, як і всі інші присутні слухачі. НДРС, однак, передбачає зовсім інше.

Система НДРС в вузі, який повинен бути єдиним учбово-науковим комплексом, передбачає впровадження елементів наукової творчості студентів в усі форми учбового та позаучбового процесів. Вона повинна бути розрахована на весь період навчання.

Основні завдання системи НДРС:

- залучення студентів до участі в прикладних, методичних, пошукових, фундаментальних науково-дослідницьких та інших робіт як обов'язкової складової професійної підготовки спеціалістів;
- індивідуалізація навчання та інтенсифікація учбового процесу;
- збагачення учбового процесу результатами наукової та науково-технічної діяльності;
- розвиток творчого мислення студентів та ініціативи в рішенні як теоретичних, так і практичних завдань;
- розвиток у студентів схильності до дослідницької діяльності, прагнення знаходити нестандартні рішення професійних завдань;
- розширення теоретичного кругозору та наукової ерудиції;
- оволодіння методами наукового пізнання, заглиблене та творче засвоєння учбового матеріалу.

Форми організації НДРС.

Наукова робота студентів є продовженням та заглибленням учбового процесу й організується безпосередньо на кафедрах, в лабораторіях та інших підрозділах вузу. Це можуть бути факультативні заняття, кружки, з гуманітарних дисциплін особливо – постійно діючі круглі столи, теоретичні семінари.

НДРС, що включається в учбовий процес з гуманітарних дисциплін передбачає підготовку рефератів з окремих питань семінарських занять, що вже повинні містити елементи наукового дослідження, для чого студентам за допомогою викладачів треба ознайомитися з основами методики їх проведення.

НДРС, що виконується в позаучбовий час передбачає роботу в студентських наукових об'єднаннях (творчих майстернях, проблемних студентських лабораторіях), а також роботу в студентських наукових семінарах. Вона повинна передбачати також наукові змагальні заходи, що стимулюють розвиток системи НДРС та залучення студентів до творчості (студентські наукові олімпіади, конкурси із системою заохочень) та одночасно виявляють ефективність наукової праці студентів.

Об'єднання освіти із науковими дослідженнями є сьогодні вирішальною умовою реалізації головної ідеї сучасного розвитку освіти – формування креативного мислення у фахівців, що зробить їх конкурентноспроможними на ринку випускників вузів та адаптованими до реалій сучасності.

Висновки:

- 1) ІНДЗ ми розглядаємо як змістовний модуль. Який виконується самостійно і оцінюється як частка навчального курсу з урахуванням у загальній оцінці за курс. Це надає вагомості даній роботі і робить її зміст вартісним.
2. ІНДЗ визначає зміст, технологію самостійної роботи студента та структурує її.
3. Індивідуалізація роботи студента виключає списування, дублювання видів робіт та сприяє індивідуальній відповідальності за виконану роботу.
4. ІНДЗ містить елемент пошукової, частково науково-дослідної роботи і виступає чинником залучення студента до науково-дослідницької діяльності, яка може бути продовжена через виконання курсової, дипломної, магістерської роботи, або наукових тез чи статті тощо.
5. НДРС є вищою формою індивідуально-диференційованого підходу на навчання студента, шляхом безпосереднього залучення до науково-дослідної діяльності кафедри чи вузу.

Література:

1. Давидов П.Г. Трансформація філософії вищої освіти шляхом лібералізації та індивідуалізації освіти. // Вища освіта України – Додаток №, том I (8) – 2008 р. Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору – 528 с. – С.78-83.

2. Давидов П.Г. Формування нової парадигми філософії вищої освіти на підґрунті лібералізації та індивідуалізації освіти. Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції: Матеріали ІІІ регіональної науково-практичної конференції (12 березня 2009р.) –Краснармійськ, КП ДонНТУ, 2009. 205с. –С. 20-25.

3. Хромова О.І., Давидов П.Г. Організація науково-дослідницької роботи студентів з гуманітарних дисциплін в сучасних умовах реформування системи вищої освіти. // Проблеми удосконалення форм і методів навчання. Нові технології навчання. Матеріали науково-методичної конференції Донецького інституту залізничного транспорту: 20-21 квітня 2006р., –Донецьк: ДонІЗТ, 2006. –114с. –С. 40-42.

4. Хромова О.І., Давидов П.Г. Новітні форми оптимізації самостійної роботи студентів у контексті вимог болонського процесу. // Проблеми удосконалення форм і методів навчання. Нові технології навчання. Матеріали науково-методичної конференції Донецького інституту залізничного транспорту: 20-21 квітня 2006р., –Донецьк: ДонІЗТ, 2006. –114с. –С. 42-44.

В статье рассматривается роль индивидуальных учебно-исследовательских заданий (ИУИЗ) и научно-исследовательской работы студентов (НИРС) в формировании креативного мышления и национально и социально ориентированной личности студента, как условие развития высшего образования, и общества..

The article points out the role of students individual educational research tasks and scientific research work in the forming of student's creative thinking and national and social orientated personality as the condition of the development of high education and society.